

Byla C-19/20**Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį****Gavimo data:**

2020 m. sausio 16 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sąd Okręgowy w Gdańsku (Lenkija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2019 m. gruodžio 30 d.

Ieškovai:

I. W.

R. W.

Atsakovas:

Bank BPH Spółka Akcyjna w Gdańsku

Pagrindinė byla

Paskolos sutarties pripažinimas negaliojančia dėl prieštaravimo imperatyviosioms nacionalinės teisės nuostatomis, susijusioms su indeksavimo sąlygomis, dėl nesąžiningų indeksavimo sąlygų, suklaidinusių ieškovus dėl bendros paskolos kainos vartotojui ir visos sutarties negaliojimo, taip pat reikalavimas bankui grąžinti sumokėtas įmokas ir palūkanas bei mokesčius.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (toliau – Direktyva 93/13) 2 straipsnio ir 3 straipsnio 1 ir 2 dalių, siejamų su 4 straipsnio 1 dalimi, taikoma kartu su 6 straipsnio 1 dalimi ir 7 straipsnio 1 dalimi, aiškinimas, kiek tai susiję su teismo pareiga konstatuoti, kad su vartotoju sudarytos sutarties sąlyga yra nesąžininga, kai sprendimo priėmimo momentu po sutarties pakeitimo priedo forma sąlyga buvo pakeista taip, kad nebėra nesąžininga, o pripažinus sąlygos nesąžiningumą remiantis jos pirmine

redakcija galėtų būti panaikinta visa sutartis, ir su galimybe pripažinti nesąžiningais tik kai kuriuos sutarties sąlygos aspektus, susijusius su banko nustatomu valiutų keitimo kursu, t. y. panaikinant sąlygą dėl vienašališkai ir neaiškiai banko nustatomos maržos, kuri yra keitimo kurso sudedamoji dalis, taip pat klausimu, ar viešasis interesas gali neleisti pripažinti nesąžiningais tik kai kurių sutarties sąlygos aspektų pirmiau nurodytu būdu. Be to, siekiama išsiaiškinti, ar sutarties negaliojimas dėl nesąžiningų sutarties sąlygų panaikinimo yra sankcija, suprantama kaip konstitutyvinio teismo sprendimo rezultatas, kuris sukelia pasekmes nuo sutarties sudarymo momento, ir ar nacionalinis teismas pagal 2010 m. kovo 30 d. Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį privalo informuoti vartotoją apie negaliojimo pripažinimo teisinės pasekmes ir, be kita ko, apie galimus verslininko reikalavimus taikyti restituciją.

Prejudiciniai klausimai

- 1) Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 3 straipsnio 1 ir 2 dalys, siejamos su 4 straipsnio 1 dalimi, taikoma kartu su 6 straipsnio 1 dalimi ir 7 straipsnio 1 dalimi, turi būti aiškinamos taip, kad nacionalinis teismas privalo pripažinti su vartotoju sudarytą sutarties sąlygą nesąžininga (kaip tai suprantama pagal direktyvos 3 straipsnio 1 dalį) taip pat tuo atveju, kai teismo sprendimo priėmimo momentu dėl šalių priedo forma padarytų sutarties pakeitimų sąlyga buvo pakeista taip, kad nebėra nesąžininga, o pirminės redakcijos sąlygą pripažinus nesąžininga gali būti panaikinta (pripažinta negaliojančia) visa sutartis?
- 2) Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais <...> 6 straipsnio 1 dalis, siejama su 3 straipsnio 1 dalimi ir 2 dalies antru sakiniu ir 2 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad nacionaliniam teismui leidžiama nustatyti, jog tik kai kurie sutarties sąlygos aspektai, susiję su banko nustatomu valiutos, kuria indeksuojama vartotojui suteikiama paskola, keitimo kursu, yra nesąžiningi (kaip antai pagrindinėje byloje), t. y. panaikinus sąlygą dėl vienašališkai ir neaiškiai banko nustatomos maržos, kuri yra keitimo kurso sudedamoji dalis, ir palikus vienareikšmišką nuostatą dėl centrinio banko (*Narodowy Bank Polski* (Nacionalinis Lenkijos bankas)) vidutinio kurso, nesant poreikio pakeisti panaikintą turinį jokia teisės nuostata, <...> ir turint omenyje, kad tai padeda atkurti tikrąją pusiausvyrą tarp vartotojo ir verslininko, nors pakeičia sąlygos dėl vartotojo prievolės įvykdymo esmę vartotojo naudai?
- 3) Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais <...> 6 straipsnio 1 dalis, siejama su 7 straipsnio 1 dalimi, turi būti aiškinama taip, kad net tuo atveju, kai nacionalinis teisės aktų leidėjas numato priemones, užkertančias kelią nuolat

naudoti tokias nesąžiningas sutarties sąlygas, kokios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, priimdamas nuostatas, įpareigojančias bankus išsamiai nurodyti valiutų keitimo kurso, pagal kurį apskaičiuojama paskolos suma, įmokų ir palūkanų nustatymo būdus bei terminus ir konvertavimo į paskolos išmokėjimo ar grąžinimo valiutą taisykles, viešasis interesas neleidžia nesąžiningais pripažinti tik kai kurių sutarties sąlygos aspektų taip, kaip aprašyta antrajame klausime?

- 4) Ar tai, kad sutartis nėra privaloma, kaip nurodyta 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais <...> 6 straipsnio 1 dalyje, panaikinus nesąžiningas sutarties sąlygas, kaip tai suprantama pagal direktyvos 2 straipsnio a punktą, siejamą su 3 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad tai yra sankcija, kuri gali būti konstitutyvinio teismo sprendimo, priimto aiškiai reikalaujant vartotojui, rezultatas, kuris sukelia pasekmes nuo sutarties sudarymo momento, t. y. *ex tunc*, o vartotojo ir verslininko reikalavimai taikyti restituciją atsiranda nuo sprendimo įsiteisėjimo momento?
- 5) Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais <...> 6 straipsnio 1 dalis, siejama su 2010 m. kovo 30 d. Pagrindinių teisių chartijos (OL C 83, p. 389) 47 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad ji įpareigoja nacionalinį teismą informuoti vartotoją, kuris pateikė reikalavimą pripažinti sutartį negaliojančia dėl nesąžiningų sąlygų panaikinimo, apie tokio sprendimo teises pasekmes, įskaitant galimus verslininko (banko) reikalavimus taikyti restituciją, net jei jie nebuvo pareikšti šioje byloje, ir apie tuos reikalavimus, kurių pagrindumas nėra aiškiai nustatytas, net ir tuo atveju, jei vartotojui atstovauja profesionalus atstovas?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais ketvirta, dvidešimt pirma ir dvidešimt ketvirta konstatuojamosios dalys, 3, 4 ir 6 straipsniai

2010 m. kovo 30 d. Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (1964 m. balandžio 23 d. Įstatymas dėl civilinio kodekso) (suvestinė redakcija: *Dziennik Ustaw* 2019, 1145 pozicija; toliau – Civilinis kodeksas) 58, 120, 353¹ ir 358 straipsniai (2008 m. spalio 23 d. įstatymo redakcijos (*Dz. U.*, Nr. 228, 1506 pozicija), kuri įsigaliojo 2009 m. sausio 24 d.), 385¹, 385², 388, 405 ir 410 straipsniai

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. kodeks postępowania cywilnego (1964 m. lapkričio 17 d. Įstatymas dėl civilinio proceso kodekso) (2019 m. liepos 19 d. suvestinė redakcija, *Dziennik Ustaw* 2019, 1460 pozicija) 5, 156¹, 156² ir 212 straipsniai

Ustawa z dnia 21 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (2011 m. liepos 21 d. Įstatymas dėl Bankų įstatymo ir kai kurių kitų įstatymų pakeitimo) (*Dziennik Ustaw*, Nr. 165, 984 pozicija) 1 ir 4 straipsniai

Glaustas faktinių aplinkybių ir pagrindinės bylos aprašymas

- 1 Ieškovai, kaip vartotojai, 2008 m. su banko atsakovo teisiniu pirmtaku sudarė 360 mėnesių hipoteka užtikrintą paskolos, skirtos gyvenamojo namo statybos išlaidoms padengti, sutartį. Prieš pasirašydami paskolos sutartį ieškovai susitiko su konsultantu finansų klausimais (tarpininku), šis rekomendavo Šveicarijos frankais (CHF) indeksuojamą paskolą ir informavo, kad CHF kursas Lenkijos zlotu (PLN) atžvilgiu gali išaugti, o tai turės įtakos įmokos dydžiui. Ieškovai nekėlė abejonių dėl indeksuojamos paskolos struktūros.
- 2 Savo prašyme suteikti paskolą ieškovai nurodė, jog prašo suteikti paskolą Lenkijos zlotais ir indeksuoti CHF kursu, o atskiroje banko parengtoje formoje pažymėjo, kad jiems buvo pateiktas paskolos pasiūlymas zlotais ir kad pasirinko paskolą užsienio valiuta, iš anksto gavę informaciją apie paskolos suteikimo užsienio valiuta riziką.
- 3 Pagal sutartį paskola išmokama PLN, o po išmokėjimo indeksuojama CHF valiuta pagal atsakovo mokėjimo dienos pirkimo kursą, nurodytą banko pirkimo ir pardavimo kursų lentelėje. Paskola grąžinama zlotais ir apskaičiuojama pagal valiutos pardavimo kursą. Banko kursų lentelėje nurodyti valiutos pirkimo ir pardavimo kursai tiesiogiai susiję su *Narodowy Bank Polski* vidutiniu kursu ir banko marža. Paskolos palūkanų norma grindžiama 3 mėn. LIBOR.
- 4 Sąlygos, kurias teismas laiko nesąžiningomis, suformuluotos taip:

„1 straipsnio 1. Bankas suteikia Paskolos gavėjui <...> paskolą Lenkijos zlotais, indeksuojamą CHF kursu <...>, o Paskolos gavėjas įsipareigoja panaudoti paskolą pagal Sutarties nuostatas, grąžinti panaudotos paskolos sumą ir palūkanas sutartyje nustatytais terminais ir sumokėti Bankui komisinius, mokesčius ir atlikti kitus sutartyje nustatytus mokėjimus. Paskolos sumą sudaro: <...>

Mokėjimo dieną paskolos likutis išreiškiamas ta valiuta, kuria paskola indeksuojama pagal valiutos, kuria paskola indeksuojama, pirkimo kursą, nurodytą Banko suteikiamų hipoteka užtikrintų paskolų pirkimo ir pardavimo kursų lentelėje, kuri išsamiai aprašyta 17 straipsnyje, po to valiutos likutis perskaičiuojamas tą dieną į Lenkijos zlotus pagal valiutos, kuria indeksuojama

paskola, pardavimo kursą, nurodytą Banko suteikiamų hipoteka užtikrintų paskolų pirkimo ir pardavimo kursų lentelėje, kuri išsamiai aprašyta 17 straipsnyje.“

„7 straipsnio 2 dalis

Paskolos sumos, nurodytos prašyme dėl išmokėjimo, išmokėjimas vykdomas pervedimu į šiame prašyme nurodytą banko sąskaitą, atidarytą nacionaliniame banke. Pavedimo diena laikoma paskolos išmokėjimo diena. Kiekvieną kartą suma, išmokėta Lenkijos zlotais, perskaičiuojama į valiutą, kuria indeksuojama paskola, pagal Banko suteikiamų hipoteka užtikrintų paskolų pirkimo ir pardavimo kursą, galiojančią Banko mokėjimo atlikimo dieną.“

„10 straipsnio 6 dalis

Kiekviena Paskolos gavėjo įmoka apskaičiuojama pagal valiutos, kuria indeksuojama paskola, pardavimo kursą, nurodytą Banko suteikiamų hipoteka užtikrintų paskolų pirkimo ir pardavimo kursų lentelėje, galiojančioje dieną, kurią Bankas gavo lėšas. <...>“

„17 straipsnis

- 1. Paskolos išmokėjimo ir grąžinimo sandorio apskaičiavimui taikomi atitinkamai Banko suteikiamų hipoteka užtikrintų paskolų valiutų, kurias siūlo Bankas, pirkimo ir pardavimo kursai, galiojantys sandorio sudarymo dieną.*
 - 2. Pirkimo kursai nustatomi kaip vidutiniai zloto kursai, nurodyti NBP kursų lentelėje, atitinkamų valiutų atžvilgiu, atėmus pirkimo maržą.*
 - 3. Pardavimo kursai nustatomi kaip vidutiniai zloto kursai, nurodyti NBP kursų lentelėje, atitinkamų valiutų atžvilgiu, pridėjus pardavimo maržą.*
 - 4. Apskaičiuojant Banko suteikiamų hipoteka užtikrintų paskolų pirkimo ir pardavimo kursus taikomas zloto kursas atitinkamų valiutų, pateiktų NBP vidutinių kursų lentelėje tą darbo dieną, pakoreguotų Banko pirkimo ir pardavimo marža, atžvilgiu <...>“.*
- 5 Apskaičiuodamas valiutos pirkimo ir pardavimo kursą, bankas atsižvelgdavo į *Narodowy Bank Polski* kiekvieną darbo dieną apskaičiuojamus vidutinius tos dienos valiutų kursus ir priskaičiuodavo (arba išskaičiuodavo) banko maržą, kurios apskaičiavimo būdas sutartyje nenurodytas. Taip nustatytas pirkimo arba pardavimo kursas buvo skelbiamas ir galiojo atsiskaitymams kitą dieną.
- 6 2011 m. kovo 7 d. šalys sudarė paskolos sutarties priedą, kuriame buvo numatyta galimybė grąžinti paskolą PLN arba CHF. Į jį buvo įtrauktos nuostatos, apibūdinančios banko maržos, taikomos nustatant indeksavimo valiutos pirkimo ir pardavimo kursą, apskaičiavimo būdą. Nuo priedo sudarymo ieškovai moka paskolos įmokas CHF, pirkdami valiutą laisvojoje rinkoje.

- 7 Dėl CHF kurso padidėjimo iš esmės išaugo paskolos įmokos zlotais ir tai daugeliui vartotojų tapo priežastimi ieškoti lėšų siekiant ištaisyti sunkią padėtį. Reaguodama į tai, *Związek Banków Polskich* (Lenkijos bankų sąjunga) po 2019 m. spalio 3 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo, priimto byloje C-260/18, paskelbimo paskelbė savo interneto svetainėje pranešimą, kuriame nurodyta banko teisė sutarties panaikinimo atveju reikalauti grąžinti išmokėtą sumą ir atlyginti už naudojimąsi šia suma sutartyje nustatytu laikotarpiu.
- 8 Nacionalinis teismas mano, kad pagal Lenkijos teisės nuostatas, t. y. Civilinio kodekso 385¹ straipsnio 1 ir 3 dalis, šalių sudarytos sutarties sąlygos dėl paskolos sumos Lenkijos zlotais (PLN) ir įmokų bei palūkanų indeksavimo Šveicarijos frankais (CHF), taip pat sąlygos dėl kurso nustatymo taisyklių yra susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku – taip pat pagal direktyvos 4 straipsnio 2 dalį (žr. 2017 m. rugsėjo 20 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Andriuc*, C-186/16, 38 punktą ir 2014 m. balandžio 30 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Kasler ir Kaslerne Rabai*, C-26/13, 59 punktą). Sąlygos, susijusios su indeksavimo mechanizmu, buvo pateiktos suprantama kalba, todėl ieškovai, kaip vartotojai, po konsultacijų su finansų patarėju pakankamai suprato valiutos kurso pasikeitimo riziką (nors praktikoje nesitikėjo tokio didelio CHF kurso padidėjimo PLN atžvilgiu) ir tai patvirtino pasirašydami atitinkamą pareiškimą. Tokiomis aplinkybėmis nacionalinis teismas sutarties sąlygų, susijusių su indeksavimo mechanizmu, nelaiko nesąžiningomis, kaip tai suprantama pagal Civilinio kodekso 385¹ straipsnio 1 ir 3 dalis, aiškinamas pagal direktyvos 3 straipsnio 1 dalį, siejamą su jos 4 straipsnio 2 dalimi. Vis dėlto nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į šias nuostatas, laiko nesąžiningomis sutarties sąlygas, susijusias su valiutos kurso nustatymu, bet tik tiek, kiek pagal jas valiutos pirkimo ar pardavimo kursas priklauso nuo banko maržos, kurią bankas vienašališkai nustatė naudodamasis vartotojui nežinomais mechanizmais. Nacionalinio teismo teigimu, nėra nesąžiningi tie su valiutos kursu susijusios sąlygos aspektai, kurie susiję su *Narodowy Bank Polski* vidutiniu kursu kaip pagrindu nustatant kursą. Nacionalinis teismas taip pat mano, kad, šalių sudarytame sutarties priede nurodžius banko maržos, kuri yra valiutos keitimo kurso dalis, nustatymo mechanizmą, ši sąlyga nustojo būti nesąžininga.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

- 9 Bankas prašo atmesti ieškinį ir nurodo, kad sutartis atitinka nacionalinės teisės nuostatas, vartotojai nebuvo suklaidinti, o indeksavimo sąlygos nėra nesąžiningos. Be to, atsakovas remiasi ieškovų piniginių reikalavimų senaties termino pasibaigimu. Bankas nepareiškė reikalavimo taikyti restituciją.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

Dėl pirmojo klausimo

- 10 Problemos esmė yra klausimas, ar pripažinus, kad sutarties sąlyga yra nesąžininga pirminėje redakcijoje, galima taikyti teisės aktuose numatytas pasekmes tokiu atveju, kai sąlyga šalių valia buvo pakeista. Nesąžininga pripažinta sąlyga turi būti panaikinta, o vartotojui teisiniu ir ekonominiu požiūriu sudaryta tokia padėtis, kurioje jis būtų nesant tokios sąlygos (žr. 2012 m. kovo 15 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Perenicova ir Perenic*, C-453/10, 31 punktą, 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Gutierrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 61 punktą ir 2019 m. kovo 14 d. Sprendimą *Dunai*, C-118/17). Tuo atveju, jei negalima pripažinti nesąžininga tik dalies sutarties sąlygos, gali reikėti panaikinti visą sutartį nuo jos sudarymo dienos, t. y. *ex tunc*. Vis dėlto atrodo, kad tai prieštarauja vartotojo ir banko, kurie, sudarydami priedą, pakeičiantį nesąžiningą sąlygą, atkūrė realią pusiausvyrą tarp šalių, anksčiau išreikštai valiai. Todėl teismo sprendimas būtų susijęs su kita sutarties redakcija nei ta, kuri buvo privaloma šalims sprendimo priėmimo dieną. Dėl sutarties panaikinimo bankas būtų įpareigotas gražinti ne tik įmokas, vartotojo sumokėtas pagal nesąžiningas sąlygas, bet ir įmokas, kurios buvo sumokėtos remiantis priedu pakeistomis sąlygomis. Atrodo, kad toks rezultatas prieštarauja direktyvos tikslui atkurti pusiausvyrą tarp sutarties šalių, iš esmės išsaugant sutarties, kaip visumos, galiojimą (žr. 2012 m. kovo 15 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Perenicova ir Perenic*, C-453/10, 31 punktą).
- 11 Šalims sudarius sutarties priedą, kuriame nurodytas banko maržos, sudarančios indeksavimo valiutos kurso sudedamąją dalį, jei vartotojas pasinaudoja teise gražinti paskolą Lenkijos valiuta, apskaičiavimo mechanizmas, pirminė nesąžiningos sutarties sąlygos redakcija dabar nėra šalims privaloma. Vis dėlto remiantis šia nesąžininga sąlyga buvo apskaičiuotas paskolos likutis ir sumokėta daug įmokų ir palūkanų. Todėl ieškovų pateikti reikalavimai taikyti restituciją, nors ir iš dalies, yra pagrįsti.
- 12 Teisingumo Teismas 2017 m. rugsėjo 20 d. Sprendime *Andriciuc*, C-186/16, išaiškino, kad sutarties sąlygos nesąžiningumą reikia vertinti atsižvelgiant į atitinkamos sutarties sudarymo momentą, taip pat į visas aplinkybes, kurias verslininkas galėjo žinoti tuo momentu ir kurios galėjo paveikti paskesnę jos vykdymą (57 punktą). Panašus požiūris nusistovėjęs ir Lenkijos teismų jurisprudencijoje.

Dėl antrojo klausimo

- 13 Pagrindinėje byloje nagrinėtina sąlyga (sutarties 17 straipsnio 2, 3 ir 4 dalys) buvo nesąžininga tiek, kiek susijusi su banko apskaičiuojama marža, o kadangi sutarties pirminėje redakcijoje nebuvo apibrėžta maržos apskaičiavimo taisyklė, tai, teismo manymu, prieštaravo sąžiningumo reikalavimui ir dėl to atsirado ryškus teisių neatitikimas vartotojo nenaudai. Valiutos pirkimo kursas buvo tokio veiksmo

rezultatas: vidutinis valiutos kursas, pateiktas NBP kursų lentelėje *atėmus pirkimo maržą*, o atitinkamai valiutos pardavimo kursas buvo tokio veiksmo rezultatas: vidutinis valiutos kursas, pateiktas NBP kursų lentelėje pridėjus pardavimo maržą. Nagrinėjamoje byloje dėl nuostatos dėl banko maržos, kuri yra vienas iš dviejų veiksmų, lemiančių valiutos kursą, panaikinimo neprivaloma pakeisti susidariusios sutarties spragos kokia nors kita sąlyga. Kita vertus, tokie veiksmai pakeičia sutarties nuostatos pirminės redakcijos prasmę, nes bankas netenka pelno dėl valiutos kurso skirtumo. Vis dėlto reikia pažymėti, kad būtent neaiškus banko pelnas, susijęs su valiutos kurso skirtumu, lėmė sutarties sąlygos nesąžiningumą. Todėl ją panaikinus tas nesąžiningumas išnyksta.

- 14 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar pagal Civilinio kodekso 385¹ straipsnio 1 dalį, aiškinamą pagal Europos Sąjungos teisę direktyvos 6 straipsnio 1 dalies kontekste ir atsižvelgiant į ankstesnę Teisingumo Teismo jurisprudenciją, galima panaikinti kaip nesąžiningą tik vieną sutarties sąlygos aspektą, kitus paliekant nepakeistus. Nacionalinio teismo teigimu, ši situacija skiriasi nuo tų, kuriose buvo suformuluota draudimo panaikinti nesąžiningą sąlygą paliekant galioti sutartį doktrina, nes nereikalaujama užpildyti spragos, susidariusios pakeitus sutarties sąlygos dalį kokia nors kita sąlyga. Kita vertus, tai nėra paprastas sutarties sąlygos netaikymas. Todėl, nacionalinio teismo teigimu, remiantis direktyvos 6 straipsnio 1 dalimi reikia išsklaidyti abejones ir atsakyti į klausimą, ar leidžiama panaikinti tik sutarties sąlygos dalį, kuri yra nesąžininga, nesant būtinybės pakeisti jos kita sąlyga, net tuo atveju, jei dėl to pasikeis šios sąlygos prasmė.

Dėl trečiojo klausimo

- 15 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo teigimu, būtina išaiškinti direktyvos 6 straipsnio 1 dalį, siejamą su 7 straipsnio 1 dalimi, taikoma kartu su direktyvos pirma, antra, trečia, šešta, septinta, aštunta ir dvidešimt pirma konstatuojamosiomis dalimis, paaiškinant, ar tuo atveju, kai valstybė narė priėmė nuostatas, draudžiančias į sutartį įtraukti nesąžiningas sąlygas (tokias kaip nagrinėjamos byloje), toliau būtina atgrasyti verslininkus nuo tokių sąlygų taikymo, paliekant galioti nesąžiningos sutarties sąlygos baudžiamąsias pasekmes. Teismas abejoja, ar yra pagrįstas draudimas panaikinti nesąžiningą sąlygą paliekant sutartį galioti (suprantamas kaip galėjimas panaikinti dalį sutarties), kuris galėtų lemti visos sutarties panaikinimą, jei ne teismo sprendimas yra bankų atsisakymo įtraukti į sutartis tokias sąlygas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, priežastis. Priežastis yra valstybės narės priimto įstatymo nuostata. Lenkijos teisės aktų leidėjas dėl bankų praktikos suteikti paskolas, indeksuotas užsienio valiuta, 2011 m. liepos 29 d. įstatyme kaip paskolos, išreikštos kita nei Lenkijos valiuta, sutarties esminį aspektą numatė išsamias valiutos keitimo kurso būdų ir metodų nustatymo taisykles, kuriomis remiantis apskaičiuojama, be kita ko, paskolos suma, jos dalys ir įmokos bei palūkanos, taip pat paskolos išmokėjimo ar grąžinimo perskaičiavimo valiuta taisykles (2011 m. liepos 21 d. Bankų ir kai kurių kitų įstatymų pakeitimo įstatymo 1 straipsnio 1 dalis). Teismo teigimu, taip Lenkijos teisės aktų leidėjas įvykdė pareigą, kylančią iš direktyvos

ketvirtos konstatuojamosios dalies, dvidešimt pirmos konstatuojamosios dalies ir 7 straipsnio 1 dalies.

- 16 Ankstesnėje jurisprudencijoje, kurioje Teisingumo Teismas nurodė draudimą panaikinti nesąžiningą sąlygą paliekant galioti sutartį, buvo nagrinėjama situacija, kurioje sutarties sąlygos dalies panaikinimas turėjo būti pakeistas teisės nuostata arba paties teismo sprendimu. Teisingumo Teismas veiksmy, kuriais siekiama išsaugoti sutarties sąlygos privalomąjį poveikį ir pašalinti piktnaudžiavimo elementus, draudimą grindė direktyvos saugomu viešuoju interesu (2012 m. birželio 14 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Banco Espanol de Credito SA*, C-618/10, 67–69 punktai). Šis viešasis interesas aprašytas direktyvos konstatuojamosiose dalyse, juo siekiama apsaugoti piliečius, kaip vartotojus, nuo pardavėjų ar tiekėjų piktnaudžiavimo, visų pirma nuo piktnaudžiavimo vartotojų teisėmis sutartyse. Šis tikslas iš esmės turi būti pasiektas priimant teisės normas, kuriomis įgyvendinama direktyva. Direktyvoje daroma prielaida, kad nesąžiningų sąlygų, o kartais ir visos sutarties pripažinimo teismo sprendimu negaliojančiomis sankcija turi turėti atgrasomąjį poveikį ateityje. Kūrybinga teismų jurisprudencija galėtų paneigti šį tikslą (2012 m. birželio 14 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Banco Espanol de Credito SA*, C-618/10, 65–69 punktai ir 2016 m. gruodžio 21 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Francisco Gutierrez Naranjo*, C-154/15, C-307/15, C-308/15, 56–57 ir 60–61 punktai).

Dėl ketvirtojo klausimo

- 17 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, priešingai nei direktyvos dvidešimt pirmoje konstatuojamojoje dalyje ir direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje, Lenkijos teisės aktų leidėjas neperkėlė visa apimtimi į Lenkijos teisės sistemą direktyvos tikslų, pagal kuriuos būtina užtikrinti, kad vartotojo ir pardavėjo (tiekėjo) sudaryta sutartis negaliotų, jei tai neįmanoma panaikinus nesąžiningas sąlygas. Pagal Civilinio kodekso 385¹ straipsnio 2 dalį, jeigu kuri nors sutarties nuostata nėra privaloma vartotojui, šalims vis tiek privalomos likusios sutarties sąlygos. Nacionalinis teisės aktų leidėjas netaikė direktyvos 6 straipsnio 1 dalies išlygos „jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.“ Lenkijos civilinis kodeksas leidžia panaikinti sutartį atgaline data (t. y. nuo jos sudarymo dienos), remiantis konstitutyviniu teismo sprendimu, priimtu sutarties šalies, kuri piktnaudžiauja padėtimi, prašymu, reglamentuojamu Civilinio kodekso 388 straipsnyje. Sąlygos, kuriomis sutarties šalis naudojasi šia teise, skiriasi nuo sąlygų, apibrėžtų direktyvos 3 straipsnio 1 ir 2 dalyse.
- 18 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, susijusioje su direktyvos 6 straipsnio 1 dalies aiškinimu, vis dėlto nurodomi kiti nei Lenkijos jurisprudencijoje tolesnio sutarties negaliojimo, jei ji negali išlikti be nesąžiningų nuostatų, sankcijos bruožai. 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Kasler, Kaslerne Rabai*, C-26/13, 84 punkte Teisingumo Teismas nurodė, kad dėl tokio panaikinimo likusi negražinta paskolos dalis iš principo taptų mokėtina nedelsiant. 2019 m. spalio 3 d. Sprendime *Dziubak*, C-260/18, Teisingumo Teismas nustatė,

kad sprendimas, ar palikti sutartį galioti, ar teismui ją panaikinti dėl nesąžiningų sąlygų, priklauso nuo vartotojo valios šiuo klausimu (žr. rezoliucinės dalies 2 ir 4 punktus). 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendime *Francisco Gutierrez Naranjo*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, Teisingumo Teismas pabrėžė vartotojo teisę susigrąžinti verslininko pagal nesąžiningą sąlygą pažeidžiant vartotojo interesus gautą naudą (žr. 66 punktą). Tai reikštų, kad sutartis pripažįstama negaliojančia panaikinus nesąžiningas sąlygas pagal konstitutyvinį teismo sprendimą, o ne pagal teisės aktus ir pagal tik vienos šalies (vartotojo) prašymą, dėl kurio atsiranda reikalavimas grąžinti verslininko nepagrįstai vartotojo sąskaita gautą naudą. Nacionalinis teismas atsižvelgdamas į nurodytus sprendimus abejoja, ar taip reikia suprasti sutarties negaliojimo sankciją.

- 19 Direktyvos 6 straipsnio 1 dalies aiškinimas, kiek tai susiję su sutarties negaliojimo esme, yra būtinas siekiant pagrindinėje byloje nacionalinę teisę aiškinti atsižvelgiant į direktyvos tikslą. Sankcijos pobūdžio nustatymas yra būtinas siekiant nustatyti ieškovo pateiktų reikalavimų taikyti restitucijos datą ir atsakovo pareikšto prieštaravimo dėl senaties pagrįstumą. Be to, tai svarbu vertinant, ar sutarties panaikinimas atitinka vartotojo interesus. Jei teismo sprendimas dėl panaikinimo (sutarties negaliojimo) yra konstitutyvinio pobūdžio, negalima atmesti galimybės, kad kitoje byloje bankas reikalaus iš vartotojo grąžinti išmokėtą (suteiktą) paskolą, be to, galima daryti prielaidą, jog šio reikalavimo senaties terminas nebus suejęs. Galiausiai skirtingas direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir nacionalinių normų aiškinimas, taip pat galimybės išaiškinti nacionalinės teisės nuostatas pagal direktyvos tikslą nebuvimas galėtų reikšti, kad direktyva buvo netinkamai perkelta į nacionalinę teisę ir dėl to Lenkijos valstybė gali būti atsakinga už žalos atlyginimą.

Dėl penktojo klausimo

- 20 Atsakymas į šį klausimą reikšmingas nagrinėjant pagrindinę bylą, jei Teisingumo Teismas pagal direktyvos 6 straipsnio 1 dalį nuspręstų, kad teismas privalo įvertinti, ar sąlyga yra nesąžininga, ir tuo atveju, kai ji šalių valia buvo pakeista, bet draudžia pripažinti nesąžiningais tik kai kuriuos sutarties sąlygos aspektus. Tokiu atveju atsiranda sąlygos pripažinti visą sutartį negaliojančia.
- 21 Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją dėl 6 straipsnio 1 dalies aiškinimo siekiant apsaugoti vartotoją reikia atsižvelgti į jo realius ir aktualius interesus. Šių interesų apsauga taip pat apima pasekmes, kurios ginčo metu realiai kiltų esamomis ar numatomomis aplinkybėmis, jei nacionalinis teismas pripažintų sutartį negaliojančia (2019 m. spalio 3 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Dziubak*, C-260/18, 53 punktą ir 2013 m. vasario 21 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 23, 27 ir 35 punktai). Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad Direktyva 93/13 nesiekia nustatyti privalomos vartotojų apsaugos nuo pardavėjų ar paslaugų teikėjų nesąžiningų sąlygų taikymo sistemos. Todėl jei vartotojas nenori remtis šia apsaugos sistema, ji netaikoma. Vartotojas *a fortiori* turi turėti teisę prieštarauti, kad taikant tą sistemą jis būtų saugomas nuo žalingų pasekmių, kurias gali sukelti

visos sutarties pripažinimas negaliojančia (2019 m. spalio 3 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Dziubak*, C-260/18, 54 ir 55 punktai).

- 22 Kadangi Direktyvoje 93/13 daroma prielaida, kad vartotojai yra silpnesnioji sutarties ir teismo proceso šalis (direktyvos penkta konstatuojamoji dalis ir 7 straipsnio 1 dalis), turi būti užtikrintos tinkamos apsaugos priemonės teisme pareiškiant reikalavimus. Todėl teismas privalo ne tik *ex officio* įvertinti nesąžiningas sutarties sąlygas, bet ir apie nustatytą nesąžiningumą informuoti vartotoją ir verslininką. Reikalavimai, susiję su veiksminga teismine teisių, kurias teisės subjektai kildina iš Sąjungos teisės, gynyba, kuri užtikrinama Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsniu, įpareigoja teismą, kuris *ex officio* konstatuoja, kad sutarties sąlyga nesąžininga, suteikti bylos šalims galimybę, laikantis rungimosi principo, pateikti savo poziciją (žr. 2013 m. vasario 21 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo *Banif Plus Bank Zrt*, C-472/11, 29 ir 36 punktus). Vis dėlto vartotojo apsisprendimas dėl ketinimo pasinaudoti apsauga, kuri kyla iš Direktyvos 93/13 sistemos ir ją įgyvendinančių nacionalinės teisės nuostatų, įmanomas tik tuomet, kai jis supranta ne tik pačios sutarties sąlygos nesąžiningumą, bet ir apsaugos sistemos taikymo pasekmes, t. y. nesąžiningų sutarties sąlygų panaikinimo, tolesnio sutarties veikimo priimtimumo, taip pat vartotojo teises ir pareigas, kurios kils dėl nesąžiningų sąlygų panaikinimo arba sutarties pripažinimo negaliojančia. Sprendimo *Dziubak*, C-260/18, 66 punkte Teisingumo Teismas nurodė, kad kai nacionalinis teismas sutarties sąlygą pripažįsta nesąžininga, jis negali jos taikyti, išskyrus atvejį, kai minėto teismo informuotas vartotojas neketina remtis tuo, kad sąlyga yra nesąžininga ir neprivaloma. Vis dėlto Teisingumo Teismas nepatiksline teismo pareigos pateikti informaciją apimties. Visų pirma svarbu, ar ši pareiga informuoti susijusi tik su pačiu sąlygos nesąžiningumo konstatavimu, ar taip pat su iš to kylančiomis teisinėmis ir ekonominėmis pasekmėmis. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, tik pateikus visą informaciją, t. y. apie sąlygos nesąžiningumą arba apie būtinybę panaikinti sutartį ir iš to išplaukiančias panaikinimo pasekmes, kurios susijusios su būtinybe grąžinti patirtas išlaidas (ir kitas galimas pasekmes pagal nacionalinės teisės nuostatas, pvz., dėl senaties), vartotojas gali priimti protinę sprendimą dėl apsaugos sistemos taikymo.
- 23 Vartotojai, gerai nesuvokdami savo teisinės padėties, gali būti priversti priimti procesinius sprendimus nežinodami visų savo teisių, remdamiesi atstovų rekomendacijomis. Kita vertus, nacionalinės teisės aktai grindžiami proceso šalies pasitikėjimo savo atstovu prielaida ir atleidžia teismą nuo tam tikrų informavimo pareigų, kai bylos šaliai atstovauja atstovas. Reikia tik išsiaiškinti, ar vartotojo teigiamo sprendimo pasinaudoti apsaugos sistema teisinių pasekmių įvertinimo rizika turi būti palikta pačiam vartotojui ir jo atstovui. Vartotojas gali priimti sprendimą reikalauti panaikinti sutartį tik po to, kai jam bus išaiškintos visos galimos pasekmės sprendimo dėl tokio reikalavimo tenkinimo atveju.
- 24 Siekiant nacionalinės teisės nuostatas, reglamentuojančias civilinį procesą, aiškinti pagal direktyvos tikslą, būtina išsiaiškinti direktyvos 6 straipsnio 1 dalį, kiek ji susijusi su teismo pareigos informuoti bylose dalyvaujant vartotojui apimtimi.

Teismo teigimu, tam tikras procesines nuostatas galima aiškinti taip, kad būtų įgyvendinami direktyvos tikslai, jei teismo pareiga informuoti bus patikslinta pagal Teisingumo Teismo pateiktą išaiškinimą.

DARBINIS VERTINIMAS